

۱۵۷۶ مجتمع آموزش عالی مشهد مقدس

سرشناسه:	فصیحی غزنوی، قربانعلی، ۱۳۳۰ -
عنوان قراردادی:	نهج البلاغه، فارسی - عربی، برگزیده، شرح Nahjol - Balaghah . Persian - Arabic . Selection. Commantries
عنوان و نام پدیدآور:	آینه حکمت (۴): دریافتی نواز حکمت های نهج البلاغه / قربانعلی فصیحی (غزنوی) و همکاران.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۸.
مرجع تولید:	مجتمع آموزش عالی مشهد مقدس
شابک:	۹۷۸-۶۰۸-۴۲۹-۶۰۰-۰
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	علی بن ابی طالب ﷺ، امام اول، ۲۲ قبل از هجرت - ۴۰ ق - خطبه ها
موضوع:	Public speaking* - ۶۶۱-۶۰۰، Ali ibn Abi -talib, Imam I
موضوع:	علی بن ابی طالب ﷺ، امام اول، ۲۲ قبل از هجرت - ۴۰ ق - کلمات قصار
موضوع:	Quotations - ۶۶۱-۶۰۰، Ali ibn Abi -talib, Imam I
موضوع:	علی بن ابی طالب ﷺ، امام اول، ۲۲ قبل از هجرت - ۴۰ ق - نهج البلاغه - نقد و تفسیر
موضوع:	Ali ibn Abi -talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism and interpretation
شناسه افزوده:	علی بن ابی طالب ﷺ، امام اول، ۲۲ قبل از هجرت - ۴۰ ق - نهج البلاغه، شرح
شناسه افزوده:	Ali ibn Abi -talib, Imam I . Nahjol - Balaghah. Commantries
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	BP۳۸/۰۴۲۳
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی:	۵۵۶۴۴۸۳

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

آینه حکمت: دریافتی نواز حکمت های نهج البلاغه (دفتر چهارم)

مؤلف: قربانعلی فصیحی (غزنوی) و همکاران

چاپ اول: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۰ ق

ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۶۶۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ - ۰۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۰۲۵

<http://buy-pub.miu.ac.ir>

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: سید ابازر هاشمی هرینکندی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی
- صفحه آرا: علی عبادی فرد

آینه حکمت
دریافتی نواز حکمت‌های نهج البلاغه
(دفتر چهارم)

قربانعلی فصیحی (غزنوی)
و همکاران

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می باشد. «جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی علیه السلام «مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره مند سازند.

مرکز بین المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست حکمت‌ها

- حکمت ۲۶۱: (مظلومیت امام علی (ع) - سیاسی، تاریخی)..... ۱۵
- حکمت ۲۶۲: (مشکل حقّ ناشناسی - اعتقادی)..... ۲۰
- حکمت ۲۶۳: (مشکل هم‌نشینی با قدرتمندان - سیاسی)..... ۲۷
- حکمت ۲۶۴: (نیکی به بازماندگان دیگران - اخلاق اجتماعی)..... ۳۱
- حکمت ۲۶۵: (گفتار حکیمان و درمان - علمی، درمانی)..... ۳۴
- حکمت ۲۷۶: (پرهیز از دورویی‌ها - اخلاقی)..... ۹۰
- حکمت ۲۷۷: (سوگند امام (ع) - اعتقادی)..... ۹۵
- حکمت ۲۷۸: (ارزش تداوم عمل - اخلاقی، تربیتی)..... ۹۸
- حکمت ۲۷۹: (شناخت جایگاه واجبات و مستحبات - عبادی)..... ۱۰۰
- حکمت ۲۸۰: (یاد قیامت و آمادگی - اعتقادی، اخلاقی)..... ۱۰۳
- حکمت ۲۸۱: (برتری عقل از مشاهده چشم - علمی)..... ۱۰۶
- حکمت ۲۸۲: (غرور، آفت پندپذیری - اخلاقی)..... ۱۰۹
- حکمت ۲۸۳: (علل سقوط جامعه - اجتماعی، سیاسی)..... ۱۱۱
- حکمت ۲۸۴: (دانش نابودکننده عذرها - علمی، اخلاقی)..... ۱۱۴
- حکمت ۲۸۵: (ضرورت استفاده از فرصت‌ها - اخلاقی)..... ۱۱۶
- حکمت ۲۸۶: (سرانجام خوشی‌ها - سیاسی، اجتماعی)..... ۱۱۹
- حکمت ۲۸۷: (مشکل درک قضا و قدر اعتقادی)..... ۱۲۲

۶ | دریافتی نو از حکمت‌های نهج‌البلاغه

- حکمت ۲۸۸: (جهل و خواری - علمی) ۱۲۴
- حکمت ۲۸۹: (الگوی کامل انسانیت - اخلاقی، اجتماعی، تربیتی) ۱۲۷
- حکمت ۲۹۰: (مسئولیت نعمت‌ها - اعتقادی، اخلاقی) ۱۴۷
- حکمت ۲۹۱: (روش تسلیت گفتن - اخلاق اجتماعی) ۱۵۰
- حکمت ۲۹۲: (عزای پیامبر (ص) و بی‌تابی‌ها - اعتقادی) ۱۵۹
- حکمت ۲۹۳: (دوستی با احمق هرگز!! - اخلاقی، اجتماعی) ۱۶۴
- حکمت ۲۹۴: (فاصله میان شرق و غرب - علمی) ۱۶۷
- حکمت ۲۹۵: (شناخت دوستان و دشمنان - اخلاقی اجتماعی، سیاسی) ۱۷۳
- حکمت ۲۹۶: (پرهیز از دشمنی‌ها - اخلاقی) ۱۷۷
- حکمت ۲۹۷: (ضرورت عبرت گرفتن - اخلاقی، اجتماعی) ۱۸۰
- حکمت ۲۹۸: (اعتدال در دشمنی‌ها - اخلاقی، سیاسی) ۱۸۲
- حکمت ۲۹۹: (نماز در نگرانی‌ها - اعتقادی) ۱۸۴
- حکمت ۳۰۰: (شگفتی روزی بندگان - اعتقادی) ۱۸۷
- حکمت ۳۰۱: (احتیاط در فرستادن پیک‌ها و نامه‌ها - اجتماعی، سیاسی) ۱۹۰
- حکمت ۳۰۲: (نیاز انسان به دعا - معنوی) ۱۹۳
- حکمت ۳۰۳: (ارزش دنیا دوستی - اخلاقی، تربیتی) ۱۹۶
- حکمت ۳۰۴: (ضرورت پاسخ دادن به درخواست‌ها - اخلاقی، اقتصادی) ۱۹۹
- حکمت ۳۰۵: (غیرتمندی و ترک زنا - اخلاقی، اجتماعی) ۲۰۲
- حکمت ۳۰۶: (نگهدارندگی اجل - اعتقادی) ۲۰۴
- حکمت ۳۰۷: (مشکل مال غارت شده (اقتصادی) ۲۰۶
- حکمت ۳۰۸: (ره آورد دوستی پدران - اخلاق اجتماعی) ۲۱۰

- حکمت ۳۰۹: (ارزش گمان مؤمن - اخلاقی، معنوی) ۲۱۴
- حکمت ۳۱۰: (ضرورت اطمینان به وعده‌های الهی - اعتقادی) ۲۱۷
- حکمت ۳۱۱: (نفرین امام علیه‌السلام - اعتقادی) ۲۲۱
- حکمت ۳۱۳: (جامعیت قرآن - علمی) ۲۳۰
- حکمت ۳۱۴: (روش برخورد با متجاوز - سیاسی، اخلاقی) ۲۳۳
- حکمت ۳۱۵: (روش نویسندگی - علمی، هنری) ۲۳۵
- حکمت ۳۱۶: (پیشوایی مؤمنان و تبهکاران - اعتقادی، اقتصادی) ۲۳۸
- حکمت ۳۱۷: (اختلاف مسلمین و انحراف یهودیان - اعتقادی، سیاسی) ۲۴۲
- حکمت ۳۱۸: (قاطعیت در مبارزات - سیاسی، نظامی) ۲۴۷
- حکمت ۳۲۰: (روش صحیح پرسیدن - علمی) ۲۵۵
- حکمت ۳۲۱: (قاطعیت رهبری در مشورت - سیاسی، اجتماعی) ۲۵۹
- حکمت ۳۲۲: روش صحیح پرسیدن. (سیاسی، اجتماعی) ۲۶۳
- حکمت ۳۲۳: (علل انحراف خوارج - سیاسی، اعتقادی) ۲۶۸
- حکمت ۳۲۴: (خداترس در خلوتگاه‌ها - اعتقادی، اخلاقی، تربیتی) ۲۷۴
- حکمت ۳۲۵: (اندوه عزای محمد بن ابی بکر - سیاسی) ۲۷۸
- حکمت ۳۲۶: (مهلت پذیرش توبه - معنوی) ۲۸۴
- حکمت ۳۲۷: (پیروزی‌های دروغین - سیاسی اخلاقی) ۲۸۸
- حکمت ۳۲۸: (وظیفه سرمایه‌داران - اقتصادی، اجتماعی) ۲۹۲
- حکمت ۳۲۹: (بی‌نیازی از عذرخواهی - اخلاقی اجتماعی) ۲۹۷
- حکمت ۳۳۰: (مسئولیت نعمت‌ها - اعتقادی) ۳۰۱
- حکمت ۳۳۱: (ارزش اطاعت و بندگی - عبادی اعتقادی) ۳۰۴

- حکمت ۳۳۲: (مسئولیت رهبری - سیاسی) ۳۱۰
- حکمت ۳۳۳: (روانشناسی مؤمن - علمی اجتماعی) ۳۱۴
- حکمت ۳۳۴: (یاد مرگ و آرزوها - اخلاقی) ۳۳۱
- حکمت ۳۳۵: (آفات اموال - اقتصادی) ۳۳۵
- حکمت ۳۳۶: (مسئولیت وعده دادن - اخلاقی، اجتماعی) ۳۳۸
- حکمت ۳۳۷: (ضرورت عمل‌گرایی - اخلاقی، تربیتی) ۳۴۱
- حکمت ۳۳۸: (اقسام علم - علمی) ۳۴۳
- حکمت ۳۳۹: (قدرت و حاکمیت اندیشه - سیاسی) ۳۴۶
- حکمت ۳۴۰: (ارزش پاک‌دامنی و شکرگزاری - اخلاقی، اقتصادی) ۳۴۸
- حکمت ۳۴۸: (سخت‌ترین گناه - اخلاقی) ۳۷۴
- حکمت ۳۵۸: (مسئولیت نعمت‌ها - اخلاقی، اقتصادی) ۴۲۵
- حکمت ۳۵۹: (راه خودسازی - اخلاقی - تربیتی) ۴۲۹
- حکمت ۳۶۰: (ضرورت پرهیز از بدگمانی - اخلاقی، اجتماعی) ۴۳۴
- حکمت ۳۶۱: (روش خواستن از خدا - عبادی، معنوی) ۴۳۸
- حکمت ۳۶۲: (ضرورت پرهیز از جدال و درگیری - اجتماعی - اخلاقی) ۴۴۲
- حکمت ۳۶۳: (نشانه بی‌خردی - اخلاقی) ۴۴۵
- حکمت ۳۶۴: (جایگاه پرسیدن - علمی) ۴۴۸
- حکمت ۳۶۵: (ارزش‌های اخلاقی - اخلاقی اجتماعی) ۴۵۱
- حکمت ۳۶۶: (هماهنگی علم و عمل - عملی، اخلاقی) ۴۵۵
- حکمت ۳۶۷: (روش برخورد با دنیا - اخلاقی، معنوی) ۴۵۸
- حکمت ۳۶۹: (خبر از مسخ ارزش‌ها - اجتماعی، تاریخی سیاسی) ۴۷۴

مقدمه

امیر مؤمنان حضرت علی(ع) علاوه برداشتن فضائل و مناقب بی شمار، در فصاحت و بلاغت نیز بعد از رسول گرامی اسلام(ص) بی نظیر بوده است. در باره فصاحت و سخنوری آن حضرت دانشمندان شیعه و سنی مطالب زیادی نوشته‌اند که تنها به گفتار ابن ابی الحدید معتزلی شارح نهج البلاغه اشاره می‌شود.

وی در این زمینه می‌نویسد: « اَمَّا الْفَصَاحَةُ فَهِيَ (ع) إِمَامُ الْفُصْحَاءِ وَ سَيِّدُ الْبُلْغَاءِ وَ عَنِ كَلَامِهِ قِيلَ دُونَ كَلَامِ الْخَالِقِ وَ فَوْقَ كَلَامِ الْمَخْلُوقِينَ؛ او پیشوای فصحاء و استاد بلغاء است و در شأن کلامش گفته‌اند از سخن خدا فروتر و از سخن مردمان فراتر است.^۱

کتاب شریف و گران سنگ نهج البلاغه شامل خطبه‌ها، نامه‌ها و کلمات کوتاه آن امام همام است که در باره آن تا کنون صدها جلد کتاب شرح و تفسیر نوشته شده است. سخنان کوتاه آن حضرت که به «حکمت‌ها» معروف و مشهور است، علاوه بر مضامین و محتوای بلند و مافوق بشری، فراتر از فصاحت و بلاغت و تا حد اعجاز پیش رفته و فصیحی عرب را به تحیر و تعجب واداشته است.

---

۱. عبد الحمید بن هبه الله، ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۲۴.

۱۰ | دریافتی نو از حکمت‌های نهج‌البلاغه

هرچند مرحوم سید رضی گردآورنده دانشمند نهج‌البلاغه، از لحاظ ساختاری، این کتاب شریف را در سه بخش (خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها) تنظیم و دسته‌بندی کرده است؛ اما می‌توان گفت نهج‌البلاغه در چهار بخش تدوین شده است؛ بخش چهارم کتاب، حکمت‌های شگفت‌آور است که به عنوان فصل مستقل در ضمن بخش حکمت‌ها گنجانده شده است. بخش کوتاه، ولی پر اهمیتی که تحت نام «فصل فی غرائب کلامه» شامل نُسخن شگفت و دشوار امام علی (ع) که پس از حکمت ۲۶۰ نهج‌البلاغه آورده شده است.

مؤلفان این کتاب شریف، خداوند منان را سپاسگزار است که توفیق را رفیق آنان ساخته و تا کنون در باره حکمت‌های نهج‌البلاغه، تحت عنوان «دریافت نو از حکمت‌های نهج‌البلاغه» تحقیق و پژوهش انجام داده است و نتیجه این پژوهش در قالب سه جلد کتاب، با مساعدت و همکاری معاونت پژوهش جامعه المصطفی العالمیه واحد مشهد مقدس، چاپ و در اختیار خوانندگان گرامی قرار گرفته است.

اینک که به یاری خداوند، جلد چهارم آن در آستانه چاپ و انتشار است، لازم است نگاهی اجمالی و گذرا به سه جلد گذشته داشته باشیم.

تعداد عناوین و برداشت‌های هر سه جلد آینه حکمت:

- تعداد برداشت‌های جلد ۱: ۶۷۷؛
- تعداد برداشت‌های جلد ۲: ۸۲۲؛
- تعداد برداشت‌های جلد ۳: ۶۷۳؛
- کل برداشت‌های سه جلد: ۲۱۷۲ برداشت.

مجموع برداشت‌ها با تفکیک موضوعات:

- اخلاقی: ۵۵ مورد؛
- اخلاقی، اجتماعی: ۴۴ مورد؛
- اخلاقی، سیاسی: ۱۷ مورد؛
- اخلاقی، اقتصادی: ۱۴ مورد؛
- اخلاقی، علمی: ۱۴ مورد؛
- اخلاقی، تربیتی: ۱۳ مورد؛
- اخلاقی، اعتقادی: ۱۳ مورد؛
- اخلاقی، سیاسی، اجتماعی: ۱۲ مورد؛
- اعتقادی، سیاسی: ۱۱ مورد؛
- اخلاقی، معنوی: ۱۰ مورد؛
- اعتقادی، معنوی: ۸ مورد؛
- اخلاقی، اجتماعی، تربیتی: ۸ مورد؛
- اعتقادی: ۸ مورد؛

۱۲ | دریافتی نواز حکمت‌های نهج‌البلاغه

اخلاقی، بهداشتی: ۷ مورد؛

علمی، اخلاقی: ۵ مورد؛

علمی، اعتقادی: ۵ مورد؛

اخلاق اجتماعی: ۴ مورد؛

اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی: ۴ مورد؛

عبادی: ۳ مورد؛

اقتصادی: ۳ مورد؛

علمی، تاریخی: ۲ مورد.

مجموع: ۲۱ عنوان، ۲۶۰ مورد.

تعداد عناوین و برداشت‌های جلد چهار آینه حکمت:

تعداد برداشت‌های جلد ۴: ۷۵۶ برداشت.

مجموع برداشت‌ها با تفکیک موضوعات:

سیاسی، تاریخی: ۱ مورد؛

اعتقادی: ۱۲ مورد؛

سیاسی: ۶ مورد؛

اخلاق اجتماعی: ۴ مورد؛

علمی، درمانی: ۱ مورد؛

علمی: ۸ مورد؛

اعتقادی، معنوی: ۱ مورد؛

اخلاق اجتماعی، سیاسی: ۱ مورد؛

اعتقادی، اخلاقی: ۳ مورد؛

تاریخی، فقهی، اقتصادی: ۱ مورد؛

قضایی: ۱ مورد؛

اخلاقی، اجتماعی: ۱۳ مورد؛

اخلاقی: ۹ مورد؛

عبادی: ۱ مورد؛

اجتماعی، سیاسی: ۴ مورد؛

علمی، اخلاقی: ۱ مورد؛

اخلاقی، اجتماعی، تربیتی: ۳۲ مورد؛

اخلاقی، اجتماعی، سیاسی: ۲ مورد؛

اخلاقی، سیاسی: ۳ مورد؛

معنوی: ۴ مورد؛

اخلاقی، اقتصادی: ۴ مورد؛

اقتصادی: ۳ مورد؛

اخلاقی، معنوی: ۳ مورد؛

علمی، عبادی: ۱ مورد؛

علمی، هنری: ۱ مورد؛

۱۴ | دریافتی نواز حکمت‌های نهج‌البلاغه

اعتقادی، اقتصادی: ۱ مورد؛

اعتقادی، سیاسی: ۲ مورد؛

سیاسی، نظامی: ۱ مورد؛

اعتقادی، اخلاقی، تربیتی: ۱ مورد؛

اقتصادی، اجتماعی: ۱ مورد؛

عبادی، اعتقادی: ۱ مورد؛

علمی، اجتماعی: ۱ مورد؛

سیاسی، علمی: ۱ مورد؛

اخلاق اجتماعی، خانوادگی: ۱ مورد؛

اقتصادی، سیاسی: ۱ مورد؛

عبادی، معنوی: ۲ مورد؛

عملی، اخلاقی: ۱ مورد؛

اجتماعی، تاریخی، سیاسی: ۱ مورد؛

مجموع: ۳۸ عنوان، ۱۰۴ مورد.

کل برداشت‌های چهار جلد: ۲۹۲۸ برداشت.

مؤلفان

مشهد مقدّس، زمستان ۱۳۹۷ش